

AARHUS UNIVERSITET

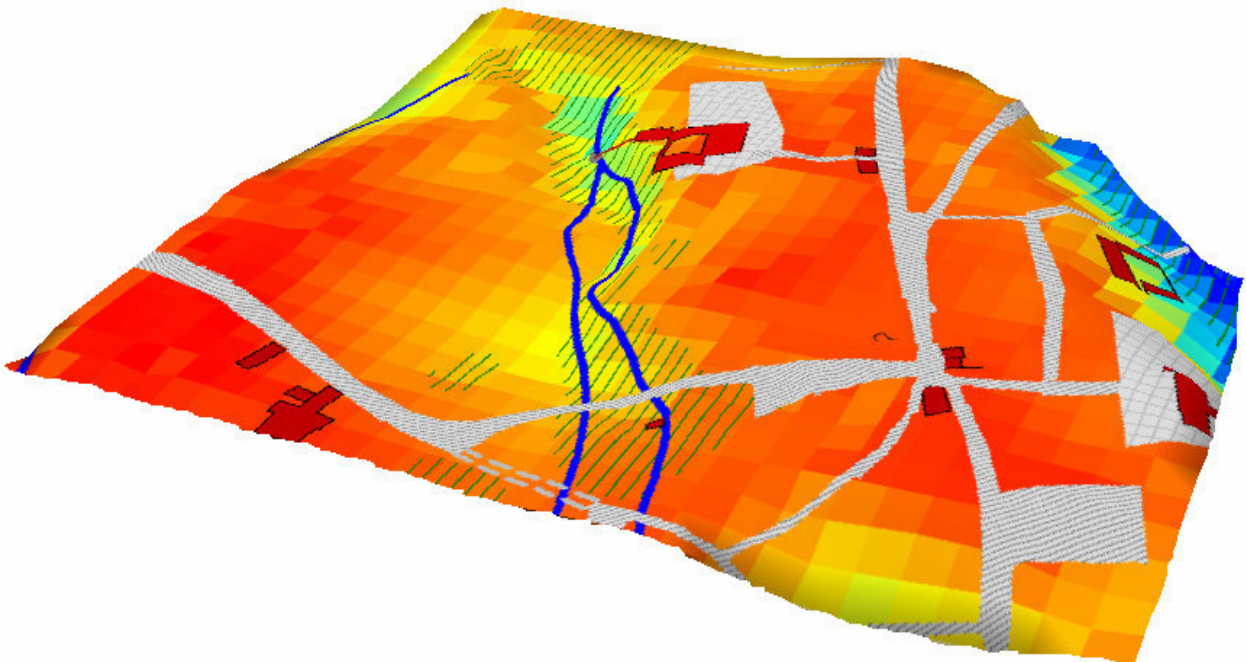
INSTITUT FOR ANTROPOLOGI, ARKÆOLOGI OG LINGVISTIK
AFDELING FOR MIDDELALDERARKÆOLOGI

Byens kulturlagsmodeller

Om metoden bag kulturlagsmodeller og den praktiske anvendelse heraf i Odenses middelalderlige bykerne

Urban Deposit Models

The techniques of urban deposit models and their application in the medieval centre of Odense, Denmark

Karl Brix Zinglensen

Vejleder: Mette Svart Kristiansen

§ 37. Speciale. Studieordning 1996. Efterår 2004. Årskort nr. 19960800. 239984 enheder.

Indhold

Indledning	3
<i>Definitioner og begreber</i>	4
<i>Forskningsoversigt</i>	6
Kulturlagsmodeller	14
<i>Kulturlagenes dannelse og destruktion</i>	17
<i>Modellering af kulturlagene</i>	23
Eksempler på kulturlagenes kortlægning	29
<i>Projekt Middelalderbyen</i>	29
<i>Malmø og Lund: Projekt Medeltidsstaden og senere undersøgelser</i>	34
<i>Urban Archaeological Databases (UAD)</i>	43
<i>York projekterne</i>	46
Kulturlagsmodel for Odense	53
<i>Undersøgelsesområdet</i>	55
Området i middelalderen	56
Området efter middelalderen og i nyere tid	62
Topografiske og antikvariske problemstillinger	68
<i>Dokumentationsmaterialet</i>	69
Boreundersøgelser	71
Arkæologiske undersøgelser	73
Undersøgelsesernes fordeling	76
<i>Undersøgelser i området</i>	77
Den sydvestlige del	77
Den sydøstlige del	80
Den nordøstlige del	83
Den nordvestlige del	86
<i>Sampling og databehandling i kulturlagsmodellen</i>	95
<i>Kulturlagsmodellernes resultater</i>	103
Det oprindelige terræn og dets anvendelse i middelalderen	103
De akkumulerede kulturlag	119
<i>Kulturlagenes destruktion og omfanget af de endnu bevarede</i>	127
Konklusion	137
English Summary	140
Kilder og litteratur	141

Bilag og plancher

Indledning

Middelalderbyerne antages endnu at være fulde af levn fra deres fortid i form af stående historiske bygninger og selve byernes kulturlag under de gader, stræder og huse, som vi færdes i til daglig. Herunder ligger bygningsrester, husaffald og meget mere, som kan fortælle om byernes dannelse, den middelalderlige kulturhistorie og topografi, hvilket flere års byarkæologiske undersøgelser har påvist. Imidlertid synes levnene til tider at være i overhængende fare for at forsvinde på grund af nybyggeri og anlægsarbejde. Eksempelvis har Per Kr. Madsen fremført, at ingen forsker kan leve med, at kildegrundlaget destrueres – ej heller ved kontrollerede arkæologiske undersøgelser, i stedet er håbet derimod at *in situ*-bevare vores kulturarv videst muligt.¹ Som svar herpå, sigtes der med Museumslov af 2001² nu mod at tage større hensyn til kulturarven i myndighedernes lokalplanlægning samt ved anlægsarbejde. Dette kræver imidlertid kendskab til kulturlagens nuværende bevaringsgrad, hvorfor en del af den foreliggende afhandling beskæftiger sig med kortlægning af den hidtidige destruktion og omfanget af de bevarede kulturhistoriske levn i et udvalgt undersøgelsesområde i Odense.

Hovedformålet er dog af forskningsmæssig karakter, idet der rejses en række videnskabelige problemstillinger af topografisk art angående levnenes kortlægning. Som analytisk redskab til deres besvarelse anvendes de såkaldte *arkæologiske kulturlagsmodeller*,³ og modellernes værdi som medier til forståelsen af middelalderbyens landskabsmæssige forudsætninger og tredimensionelle, fysiske kulturlagstilvækst undersøges i herværende afhandling, herunder hvilke teorier og metoder, især digitalt orienterede, der indgår i en sådan kortlægning. Desuden evalueres erfaringer fra tidligere tiltag af lignende art og resultaterne af disse studier af metode og empiri vil lede frem til en praktisk fremstilling af en digital kulturlagsmodel inden for ovennævnte forskningsområde af Odenses middelalderlige bykerne. Kortlægningen og modelleringen vil foregå digitalt ved hjælp af geografiske informationssystemer, og kulturlagsmodellens resultater krydsrefereres efterfølgende med de topografiske problemstillinger.

¹ Madsen, P. K. 2001, s. 103.

² Museumslov 2001, Kapitel 8, § 23.

³ Fremover kun betegnet som kulturlagsmodeller.

English Summary

This dissertation examines the use of deposit modelling in an urban context, as a method for interpreting the pre-urban landscape and the accumulation of cultural deposits for the medieval and early modern town. Results and methods of previous research are scrutinized and discussed in the sections *Forskningsoversigt* and *Eksempler på kulturlagenes kortlægning*. The finest examples of such previous research are the Scandinavian projects *Middelalderbyen* and *Medeltidsstaden*, as well as the English Heritage projects *Urban Archaeological Databases* and *The York Development & Archaeological Study*; including additional projects from The University of York. The projects referred to have demonstrated the application of deposit models on curatorial and research levels and the current dissertation draws on their experience and methodologies. The dynamic formation processes of cultural deposits and their destruction are explained in the section *Kulturlagsmodeller*, detailing digital mapping techniques including the interpolation algorithms associated with deposit and terrain modelling; which is a topic more comprehensively covered in the appendix *Digitale Højdemodeller*.

The conclusions of these studies are applied to an investigation, in the section *Kulturlagsmodel for Odense*, of an area situated in the medieval town of Odense, Denmark. The investigation includes a survey demonstrating the uneven distribution of archaeological and geological investigations and the substantial destruction of cultural deposits by modern development. The information obtained on urban deposits in this survey is managed in a Geographical Information System in which three-dimensional digital terrain and deposit models are prepared and analysed. The research of these models and the assembled documentation produces a new perception of the past landscape and its medieval usage, as well as the distribution map of cultural deposits. The course of the town's meadows and the tributary stream *Byens Bæk* are studied and discussed in particular, and as a result previous incorrect assumptions can thus be challenged. In addition, the dimensions of the surviving deposits are determined by subtracting modern destruction from a potential deposit volume. The calculations demonstrate a loss of at least 45 % of the original capacity and indicate that not more than 47 % of significant deposits are now left for future research. This dissertation demonstrates the application of terrain and deposit modelling within curatorial and research projects, whilst additionally underlining the need for the cautious interpretation of these models; taking into account the inadequate cover of data and the nature of the applied interpolation methods.